

УДК 343.102:343.132

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.4.35>

САКОВСЬКИЙ А.А.

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ І СЛІДЧИХ ПРИ ДОКУМЕНТУВАННІ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ**PECULIARITIES OF INTERACTION OF OPERATIONAL DIVISIONS AND INVESTIGATORS IN DOCUMENTING ILLEGAL TRANSFER OF PERSONS ACROSS THE STATE BORDER OF UKRAINE**

Геополітичні зміни, які відбулися у світі за останні десятиліття, призвели до значного збільшення міграційних потоків та розширення їх географії. Зокрема, це стосується України, яка стала країною транзитних каналів нелегальної міграції. Злочинність, пов'язана з незаконним переправленням осіб через державний кордон, набула ознак організованої злочинної діяльності з високим рівнем латентності. Метою статті є дослідження деяких особливостей спільної діяльності слідчих та оперативних працівників під час розкриття та розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України, основ використання процесуальних можливостей оперативними працівниками, яких уповноважують слідчі на проведення слідчих (розшукових) дій, визначення специфіки такої взаємодії, виявлення способів підвищення та удосконалення ефективної роботи через закріплення окремих положень нормативними актами. У статті проаналізовано нормативно-правові акти щодо взаємодії слідчих та оперативних працівників під час розкриття та розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України. Розкрито форми взаємодії між слідчими та оперативними працівниками. Розглянуто можливість взаємодії між підрозділами Національної поліції та Державної прикордонної служби України в частині взаємного і своєчасного інформування щодо виявлення ознак незаконного переправлення (підготовки переправлення) осіб через державний кордон України, а також доцільність напрацювання тактичних прийомів взаємодії правоохоронних органів України з компетентними органами іноземних держав для розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним переправленням осіб через державний кордон України, які мають ознаки транснаціональних. З'ясовано, що тісна взаємодія між підрозділами поліції та прикордонної служби в частині взаємного і своєчасного інформування щодо виявлення ознак незаконного переправлення (підготовки переправлення) осіб через державний кордон України дасть змогу ефективніше здійснювати слідчі (розшукові) дії для попередження та розслідування кримінальних правопорушень зазначеного виду не тільки в межах контрольованого прикордонного району, а й на всій території України.

Ключові слова: взаємодія, слідчі (розшукові) дії, нормативні акти, незаконне переміщення осіб, оперативний підрозділ.

The geopolitical changes that have taken place in the world in recent decades have led to a significant increase in migration flows and the expansion of their geography, in particular in Ukraine, which has become a country of transit channels for illegal migration. Crime related to the smuggling of persons across the state border has become a feature of organized crime with a high level of latency. The purpose of the article is to study some features of joint activities of investigators and operatives during the detection and investigation of illegal transportation of persons across the state border of Ukraine,

the basics of using procedural opportunities by operatives authorized by investigators to conduct investigative (search) actions, increasing and improving effective work through the consolidation of certain provisions of regulations. The article analyzes the legal acts on the interaction of investigators and operatives during the detection and investigation of illegal transportation of persons across the state border of Ukraine. Forms of interaction between investigators and operatives are revealed. The possibility of cooperation between the National Police and the Border Guard Service of Ukraine in terms of mutual timely information on the detection of signs of illegal transportation (training) of persons across the state border of Ukraine, as well as the feasibility of developing tactics of cooperation between law enforcement agencies of Ukraine and competent authorities to investigate crimes, related to the illegal transportation of persons across the state border of Ukraine who have signs of transnational. It was found that close cooperation between police and border service units in terms of mutual timely information on the detection of signs of illegal transportation (training) of persons across the state border of Ukraine will allow more effective investigative (search) actions in preventing and investigating this type of criminal offenses, within the controlled border area.

Key words: *interaction, investigative (search) actions, normative acts, illegal movement of persons, operative subdivision.*

Вступ. Геополітичні зміни, які відбулися в світі за останні десятиліття, призвели до значного збільшення міграційних потоків та розширення їх географії. Зокрема, це стосується України, яка стала країною транзитних каналів нелегальної міграції.

Злочинність, пов'язана з незаконним переправленням осіб через державний кордон, набула ознак організованої злочинної діяльності з високим рівнем латентності. Економічні кризи малорозвинених країн та диспропорції у розвитку окремих регіонів, природні, етнічні та воєнно-політичні конфлікти, розв'язання яких відбувається постійно, дають підстави вважати, що проблеми, пов'язані з незаконним переправленням осіб через кордони держав, будуть актуальними ще дуже довго. З огляду на географічне розташування та геополітичне становище України ця проблема у нашій державі може загостритись, сягнувши рівня, що становитиме реальну загрозу національній безпеці.

Ускладненням розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України (ст. 332 КК України) є те, що ці правопорушення мають транскордонний характер, а у їх вчиненні можуть брати участь іноземні громадяни, унаслідок чого органи розслідування та оперативні підрозділи часто вирішують додаткові (нестандартні) процесуальні, криміналістичні та організаційні завдання.

Наявні проблеми нормативного забезпечення в документуванні незаконного переправлення осіб через державний кордон України активно й послідовно вивчаються як науковцями, так і практичними працівниками [1].

Вагомий внесок у дослідження методики розслідування окремих видів злочинів зробили такі українські науковці: В.С. Кузьмичов, О.П. Кучинська, В.В. Лисенко, Є.Д. Лук'яничков, О.І. Мотлях, Д.Й. Никифорчук, Ю.Ю. Орлов, М.А. Погорецький, О.В. Таран, І.А. Тітко, В.В. Тіщенко, Л.Д. Удалова, П.В. Цимбал, К.О. Чаплинський, С.С. Чернявський, Ю.М. Черноус, В.Ю. Шепітько, М.Є. Шумило, О.О. Юхно та ін. Розробкою проблем розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних із порушенням державного кордону, займалися І.В. Аверін, Ю.І. Литвин, О.І. Онисько, Л.Д. Самигін, В.О. Сич, С.А. Чергінєць, Є.П. Бегалов.

Попри існування значної кількості праць вітчизняних науковців та прийняття відповідних нормативних документів, виникає необхідність у розгляді питання взаємодії між слідчими та оперативними підрозділами з боку як науковців, так і практиків.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження деяких особливостей спільної діяльності слідчих та оперативних працівників під час розкриття та розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України, основ використання процесуальних можливостей оперативними працівниками, яких уповноважують слідчі на проведення слідчих (розшукових) дій, визначення специфіки такої взаємодії, виявлення способів підвищення та удосконалення ефективної роботи через закріплення окремих положень нормативними актами.

Результати дослідження. Боротьба з незаконним переправленням осіб через державний кордон України є неможливою без належної організації досудового розслідування й розкриття

цих злочинів, що визначає увесь подальший процес кримінального провадження. Низький рівень розкриття й завершення досудового розслідування та передачі до суду матеріалів про вчинення злочинів, передбачених ст. 332 КК України, можна пов'язати з низкою причин організаційного характеру, а саме: недостатнім знанням криміналістичної методики розслідування таких злочинів; відсутністю переліку узгоджених дій різних відомств, слідчих та оперативних підрозділів на початковому етапі досудового розслідування; слабкою забезпеченістю відомств, слідчих та оперативних підрозділів необхідними засобами тощо [2, с. 106].

Сучасна практика боротьби з вказаними злочинами, учиненими групою осіб, наочно демонструє, що більшість з них неможливо повністю задокументувати, використовуючи тільки можливості проведення слідчих (розшукових) дій та інших загальних процесуальних заходів, тобто без організації взаємодії між співробітниками органів досудового розслідування та оперативними службами не тільки України, а й суміжних держав.

Як показує аналіз судових рішень, більш як в 50% кримінальних проваджень з обвинуваченням за ст. 332 досудовим розслідуванням не встановлюються всі особи, причетні до вчинення правопорушення. Як правило, затримуються та засуджуються безпосередні виконавці переправлення осіб через державний кордон, а організатори та інші проміжні учасники (перевізники, особи, що надавали тимчасовий притулок) залишаються безкарними, що спонукає їх до скоєння повторних протиправних дій [3; 4].

Основними нормативними актами, що регулюють процес взаємодії оперативних підрозділів з іншими суб'єктами доказування під час проведення слідчих (розшукових) дій, є КПК України, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», а також спільний наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1681/5 «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» [5]. Окремі загальні аспекти взаємодії слідчих та оперативних працівників були закріплені в Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні [6].

Ці нормативно-правові акти не містять визначення взаємодії, однак вони окреслюють її основоположні принципи. Назвемо принципи такої взаємодії:

- дотримання законності, конституційних прав і свобод громадян;
- комплексне використання сил і засобів;
- персональна відповідальність слідчого, керівників оперативних підрозділів за проведення й результати слідчих (розшукових) дій і НСРД;
- самостійність слідчого в прийнятті рішень (за винятком випадків, передбачених кримінальним процесуальним законодавством);
- самостійність працівників оперативних підрозділів у виборі засобів і методів ОРД у межах чинного законодавства;
- узгодженість планування слідчих (розшукових) дій і НСРД тощо.

Аналізуючи норми нового КПК України та відомчі нормативно-правові акти МВС України, можна виокремити такі *процесуальні* форми взаємодії слідчих, працівників оперативних підрозділів та інших служб Національної поліції під час документування злочинів, як:

- 1) взаємодія під час надходження заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та реагування на них;
- 2) створення СОГ для розслідування кримінальних правопорушень;
- 3) виконання співробітниками оперативного підрозділу письмових доручень про проведення слідчих (розшукових) дій та НСРД під час досудового розслідування [7];
- 4) взаємодія під час зупинення досудового розслідування;
- 5) взаємодія під час направлення оперативним підрозділом матеріалів за результатами ОРД до органу досудового розслідування.

До організаційних форм взаємодії слідчих, працівників оперативних підрозділів та інших служб Національної поліції, на нашу думку, належать такі:

- 1) взаємний обмін інформацією;
- 2) інформування про отриману інформацію в односторонньому порядку;
- 3) спільне проведення аналізу отриманої інформації, планування слідчих (розшукових) дій та НСРД;

4) консультаційна діяльність слідчого під час документування злочинних дій, ознайомлення слідчого з оперативними матеріалами до початку кримінального провадження, визначення перспективи використання матеріалів;

5) використання оперативно-розшукових обліків;

6) проведення тактичних операцій;

7) створення та діяльність слідчо-оперативної групи;

8) проведення спільних службових нарад з актуальних проблем взаємодії, обговорення результатів спільних дій, підбиття підсумків з метою усунення недоліків та підвищення ефективності здійснення взаємодії в майбутньому.

Організаційними формами взаємодії на етапі ведення ОРС є такі:

– сумісне обговорення матеріалів, планування, підготовка і здійснення оперативно-розшукових заходів у рамках ОРС, а також оцінка їх результатів;

– обмін інформацією про хід оперативно-розшукового документування;

– реалізація оперативних матеріалів;

– участь у функціонуванні слідчо-оперативних груп;

– провадження слідчих (розшукових) дій і проведення негласних слідчих (розшукових)

дій у кримінальному провадженні [8, с. 267].

Форми взаємодії слідчих та оперативних працівників можуть бути різними залежно від:

а) суб'єкта, з яким спільно діє слідчий (взаємодія з працівниками оперативних, експертних підрозділів, слідчими інших відомств; взаємодія з державними установами, підприємствами, організаціями всіх форм власності; взаємодія з громадськістю, ЗМІ, населенням тощо); б) відомчої приналежності суб'єкта взаємодії (внутрішня і зовнішня); в) факту урегульованості їх діяльності у законодавстві (нормативно-правові відносини, що випливають з положень КПК, законів, які регулюють діяльність ОВС, СБУ тощо, та організаційно-тактичні відносини (процесуальні та тактичні відносини)); г) характеру зв'язків між підрозділами (безпосередній та опосередкований зв'язок); г) часу здійснення (постійна й тимчасова взаємодія) тощо [9, с. 117].

На нашу думку, зазначені вище нормативні акти та їх положення не охоплюють всього комплексу дій з питань взаємодії оперативних підрозділів Національної поліції з іншими правоохоронними підрозділами, особливо іншого відомства. Так, під час розслідування організованих форм злочинності (коли наявна інформація про вчинення злочину, передбаченого ч. 3 ст. 332 КК України, або про учинення низки транскордонних та інших злочинів), доцільним є створення міжвідомчих СОГ з включенням до їх складу співробітників інших структур (НП, СБУ, ДПС, ДМС, органів військової прокуратури та ін.). Структура і склад групи повинні бути визначені залежно від виду оперативно-тактичної операції і відповідних завдань, які вирішуються за її допомогою. Основною метою створення таких СОГ є об'єднання зусиль слідчих, оперативних, технічних та інших служб і підрозділів правоохоронних та інших державних органів, зацікавлених відомств у розкритті, швидкому досудовому розслідуванні злочинів [10, с. 122].

Законодавець поступово намагається нормативно вирішити зазначене питання, однак таке вирішення відбувається дуже кволо, особливо з питань незаконного переправлення осіб через державний кордон. Так, наказом МВС України від 04.08.2017 № 689 введено в дію Інструкцію про порядок взаємодії дільничних інспекторів прикордонної служби Державної прикордонної служби України та дільничних офіцерів поліції Національної поліції України. Зазначена Інструкція визначає порядок організації та підтримання взаємодії дільничних інспекторів прикордонної служби Державної прикордонної служби України (далі – ДПС) та дільничних офіцерів поліції Національної поліції України (далі – ДОП) під час виконання завдань з охорони державного кордону та підтримання (забезпечення) публічної безпеки і порядку в межах контрольованих прикордонних районів. Основними формами взаємодії є такі: обмін інформацією про стан оперативної обстановки, інформування щодо виявлення або отримання інформації про здійснення правопорушень у секторі відповідальності та поліцейській дільниці обслуговування; проведення спільних заходів на імовірних напрямках руху або в місцях появи потенційних порушників законодавства України.

Під час обміну інформацією між ДОП і ДПС надаються такі дані: про стан оперативної обстановки у секторі відповідальності та поліцейській дільниці обслуговування; про порушення та спроби незаконного перетину державного кордону, інші правопорушення, віднесені до компетенції Державної прикордонної служби України; про виявлення (затримання) нелегальних мігрантів у контрольованих прикордонних районах; про осіб, які мають у володінні та користуванні зброю; про осіб, причетних до виготовлення, зберігання та розповсюдження в контрольованих

прикордонних районах, а також переміщення через державний кордон наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів тощо [11].

Крім того, наказ МВС України № 118 від 02 лютого 2015 р. «Про затвердження Положення про оперативно-розшуковий відділ органу охорони державного кордону» передбачає функціонування таких підрозділів, як оперативно-розшукові відділи (далі – ОРВ). Вказаним структурним підрозділам органів охорони державного кордону надаються права, визначені ст. 20 Закону України «Про Державну прикордонну службу України», ст. ст. 40, 41 КПК України, ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», а також права: 1) залучати до виконання окремих доручень у ході проведення ОРД військовослужбовців та працівників інших підрозділів; 2) організувати та в межах повноважень здійснювати слідчі (розшукові) дії і НСРД у кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора, а також координувати ОРД на ділянці охорони державного кордону та участь підрозділів органу охорони державного кордону в боротьбі з організованою злочинністю і незаконною міграцією на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів; 3) у встановленому законодавством порядку мати доступ до баз даних інформаційно-телекомунікаційних систем прикордонного контролю «Гарт-1», прикордонної служби «Гарт-3», інформаційно-аналітичного забезпечення «Гарт-5», підсистеми «Ризик», інтегрованої інформаційно-телекомунікаційної системи «Гарт», інтегрованої міжвідомчої інформаційно-телекомунікаційної системи щодо контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон, – системи «Арсан», а також до інформації, яка міститься в банках даних Інтерполу [12]. Існують й інші нормативні документи щодо взаємодії органів Національної поліції та Державної прикордонної служби України, які регламентують загальні форми взаємодії під час виконання завдань з охорони державного кордону та забезпечення публічної безпеки і порядку в межах контрольованих прикордонних районів.

Практично цими наказами працівники оперативно-розшукового відділу органу охорони державного кордону здійснюють повноцінну оперативну роботу, як і працівники оперативних служб Національної поліції. Однак нормативних актів щодо взаємодії їх із слідчими та працівниками оперативних підрозділів Національної поліції в частині попередження, розкриття правопорушень, пов'язаних із незаконним переправленням осіб через державний кордон України за ст. 332 КК України, не узгоджено.

Враховуючи викладене, можна констатувати, що тісна взаємодія між підрозділами поліції та прикордонної служби в частині взаємного і своєчасного інформування щодо виявлення ознак незаконного переправлення (підготовки переправлення) осіб через державний кордон України дасть змогу ефективніше здійснювати слідчі (розшукові) дії для попередження та розслідування даного виду кримінальних правопорушень не тільки в межах контрольованого прикордонного району, а й на всій території України.

Висновок. У зв'язку зі специфікою правопорушень, передбачених ст. 332 КК України, що останнім часом набувають транснаціонального, тривалого (не обмежуються вчиненням одного злочину) характеру, особливої актуальності набуває налагодження взаємодії не тільки між слідчим та оперативним працівником Національної поліції, а й міжвідомчої та міждержавної взаємодії. Така форма взаємодії може мати як епізодичний, так і тривалий характер та здійснюватися на різних етапах кримінального провадження. З огляду на це необхідним вважаємо напрацювання тактичних прийомів взаємодії правоохоронних органів Національної поліції з відповідними органами Державної прикордонної служби, Служби безпеки України та іншими службами і підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Крім того, доцільним буде напрацювання тактичних прийомів взаємодії правоохоронних органів з компетентними органами іноземних держав для розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним переправленням осіб через державний кордон України. При цьому найбільш ефективною формою взаємодії під час розслідування злочинів, передбачених ст. 332 КК України, які мають ознаки транснаціональних, є діяльність міжвідомчих СОГ, яка сприяє оптимізації керування процесом розкриття, розслідування і запобігання вчиненню злочинів.

Список використаних джерел:

1. Протидія незаконній міграції та торгівлі людьми : матеріали II Міжнародного науково-практичного симпозіуму (м. Івано-Франківськ, 16–17 березня 2018 року). Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2018. 214 с.
2. Бегалов Є.П., Климчук М.П. Особливості взаємодії слідчих з іншими суб'єктами при розслідуванні незаконного переправлення осіб через державний кордон України. *Процесуальне*

та криміналістичне забезпечення досудового розслідування : тези доповідей учасників науково-практичного семінару (30 листопада 2018 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів : ЛьвДУВС. 138 с.

3. Вирок Виноградівського районного суду Закарпатської області від 15 липня 2021 р. Справа № 299/4446/20. Провадження № 1-кп299/360/21/. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98343114>.

4. Вирок Краснопільського районного суду Сумської області від 10 липня 2021 р. Справа № 578/684/21. Провадження № 1-кп/578/109/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98206948>.

5. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листоп. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

6. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ МВС України від 07 лип. 2017 р. № 575. Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

7. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : затв. спільним міжвідомчим наказом ГПУ, МВС, Мін'юсту та ін. від 16 лист. 2012 р. № 114/1042/516/936/ 16875/5.

8. Назаренко І.В. Використання результатів оперативно-розшукової діяльності як приводів і підстав для початку досудового розслідування злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів. *Форум права* : електрон. наук. фахове вид. 2017. № 5. 472 с. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_42.pdf.

9. Малюга В.М. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами в системі методики розслідування злочинів : дис. ... канд. юрид. наук :12.00.09. Львів, 2016. 289 с.

10. Бегалов Є.П. Розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України : дис. ... канд. юрид. наук : 081 «Право». Київ, 2020. 271 с.

11. Інструкція про порядок взаємодії дільничних інспекторів прикордонної служби Державної прикордонної служби України та дільничних офіцерів поліції Національної поліції України : Наказ МВС України № 689 від 04.08.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1083-17#Text>.

12. Про затвердження Положення про оперативно-розшуковий відділ органу охорони державного кордону : Наказ МВС України № 118 від 02.02.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0187-15>.